

els que fan un treball de creació escènica on el text no és el més important treballen també amb els seus referents dins la nostra cultura teatral d'Occident. Per tant, vist des d'aquest caire, parlar de tradició teatral en la direcció escènica és del tot impossible, tot i que treballar amb referents no vol dir de cap de les maneres que el treball no sigui digne ni que tampoc tingui qualitat. És el resultat d'uns condicionaments històrics, d'una manca de política cultural i econòmica que afavoreixi el fet que algun dia puguem arribar també a ser els capdavanters.

De fet, cal no oblidar certa paradoxa, i és que el teatre que fem a Catalunya és, al mateix temps, un referent que tenen en compte la gent de teatre de la resta de l'Estat espanyol.

Com estudiava la jove actriu Margarida Xirgu

A 18 anys, Margarida Xirgu (1888-1969) va debutar com a actriu professional al Teatre Romea de Barcelona interpretant el paper de Blanca a *Mar i cel*, d'Àngel Guimerà. Amb la companyia del Romea, la jove actriu va perfeccionar el seu art amb obres d'Adrià Gual (*Els pobres menestrals*), Santiago Rusiñol (*La mare*), Ignasi Iglésias (*La barca nova*) o Giuseppe Giacosa (*Tristos amors*), entre d'altres. Paral·lelament, també va participar en les sessions del Teatre Íntim que Adrià Gual organitzà al Romea durant els anys 1907 i 1908. Xirgu va protagonitzar-hi, per exemple, *La llàntia de l'odi*, de Gabriele D'Annunzio, o *La campana submergida*, de Gerhart Hauptmann. Així i tot, decidida a convertir-se en una actriu d'èxit, Xirgu signà un contracte, la temporada 1908-1909, per a la companyia del Teatre Principal, dirigida per Enric Giménez, amb la qual va estrenar *Joventut de príncep*, de Wilhelm Meyer Forster; *El pobre Enric*, de Hauptmann, o *Salomé*, d'Oscar Wilde.

Quan el periodista Puck, pseudònim de l'escriptor Vicenç Caldés Arús (el pare de Pere Calders), li féu una entrevista per a la sèrie «Com estudien els actors catalans» de la revista *Teatràlia*, Xirgu tenia 21 anys i es trobava en el moment més dolç de la seva fulgurant entrada de cavall sicilià, com a actriu revelació, a l'escena catalana. L'entrevista que publiquem —amb ortografia i sintaxi actualitzades— mostra una jove Xirgu fermament disposada a continuar, d'una banda, explorant la dramaturgia estrangera, en especial el filó més poètic, i, de l'altra, treballant amb rigor i un sentit transcendent del fet teatral per dominar a la perfecció els papers que interpretava.

Margarida Xirgu*

Vicenç Caldés Arús

—Oh! No en podrà fer un article, no, de la meua manera d'estudiar!...
—Això em digué, al veure'm, la incomparable Margarida Xirgu, tota escaient amb una folgada bata de seda blanca, amb què el seu gest desimbolt, precis, dintre una vivesa extraordinària de moviments, ritmava les seves paraules, que es desgranaven en una riquesa d'inflexions, de sons, d'harmonies, de matisos i d'encerts, que corprengueren Puck deixant-lo gairebé sense esma de parlar en l'encís d'aquella divina gràcia...

—Oh! No en podrà fer un article, no, de la meua manera d'estudiar!...
—Això em digué l'altra nit la incomparable Margarida Xirgu, i ara que estic posat a crear el fruit d'aquella conversa inoblidable, comprenc

---

*Puck [Vicenç Caldés Arús], «Com estudien els actors catalans. Margarida Xirgu», *Teatràlia*, any III, núm. 66 (9-IV-1910), pàg. 368-370.

quanta raó tenia la gentil amiga... Perquè no un article, ni dos, ni quatre, ni cap cantarien l'excelsa ingenuïtat de *com estudia* la Margarida Xirgu, car en un poema, un temperament de poeta hi faria reviure, amb tota l'esplèndida grandesa del seu geni innat, l'ànima infantil de la infantil artista que sap desplegar-se en una complexitat de passions, de sentiments, d'emocions, d'idealitats; que sap cavalcar les flonges voluptuositats d'un núvol emporprat pels focs del capvespre i des d'allí, en una intensa ubriaguesa d'ensomni, divinitzar l'harmonia d'uns versos subtils; el mateix que dintre la realitat, dona de carn i sang, sap fer córrer la sang ardent per les seves venes i palpar la seva carn blanca i pura revoltant-se en la tempesta de totes les passions humanes...

Quan en Maragall en parli, de la Margarida Xirgu, dirà que és una poeta del Teatre. Ella ni ho sap[,] com estudia; viu intensament aquesta vida plena, exuberant, del Teatre, i el Teatre és el seu somni, la seva il·lusió, la seva fe, tot el seu viure inquiet, exaltat, bellament exaltat d'una exaltació intensa que traspua en tots els seus actes. Ella ni ho sap[,] com estudia[,] i vulguin els déus que mai ho sàpiga, que mentre ho ignori i es cregui que *no se'n pot fer un article, de la seva manera d'estudiar*, serà l'artista desitjada, la que volem, la que ha de ser per ésser artista, exempta de la prosa de l'estudi vulgar d'aprendre un cabal i dir-lo, talment com s'aprèn i s'exerceix un altre ofici qualsevol...

Ella ni ho sap[,] com estudia, perquè estudia sempre, perquè totes les coses que veu i que toca sap apropiat-se-les justament per humanitzar-les de nou quan l'ocasió ho demani, perquè quan llegeix *veu* com se mouen les figures, *sent* com senten, *parla* com parlen; perquè quan pensa quelcom, sigui el que sigui, sent l'esperó d'una innocent coquetria que la porta a espitllar i davant del mirall *compondre* l'expressió que bull en la imaginació seva; perquè, quan sola, recollida amb el personatge que ha de fer viure a les taules, tota ella vibra d'aquella suprema exaltació que suara esmentava, i gesticula, i arruga les celles, i modula els sons de cada expressió, de cada frase, talment com si ja

visqués en ella, davant les multituds que han d'emocionar-s'hi, i perquè, quan li llegeixen una nova obra, se sent inundada d'una suprema alegria pensant que allí potser hi trobarà motius de desenrotllar les seves aptituds en nous aspectes que no han pogut revelar-se encara...

—La llum natural —me deia amb el seu somriure ple i amable —me predisposa en contra de l'estudi. Amb claror de dia no li sabia aprendre una ratlla.

—Així li ha de ser força més cansada la seva tasca?

—És clar. Quan tinc un personatge ficat al cervell, no sé deixar-lo i em trobo a voltes que, després de treballar tarda i nit, la mama encara ha de renyar-me perquè no em sabia adormir si no l'hagués dit tres, o quatre, o cinc vegades, de l'especial manera que li he dit que ho feia, en veu alta, però això sí, ben sola, ben sola, perquè si sabia que algú m'escoltava, m'encongiria tota... i no podria estudiar, ja ho veu...!

—Digui, doncs, que vostè als assajos s'hi deu trobar encongida també?

—Ai, sí, sobretot en els primers; mentre no sé el paper, ratlla per ratlla; perquè em trobaria perduda, atorollada, sortir un dia sense saber el paper... El bronziment de l'apuntador em desorienta. Ara, quan l'obra en assaig avança i una s'hi troba més segura, ja començo a insinuar el que faré el dia de l'estrena, que és el que he fet a casa, però mai no ho puc fer de la mateixa manera i, sobretot, la presència d'un autor em desconcerta de tal forma que em voldria fondre... Jo crec en la inspiració, comprèn? Moltes de les coses que jo faig al teatre són degudes a la inspiració, i cregui que procuro recordar-los, molts detalls que en la primera representació d'una obra, il·luminada per aquesta veu divina de la inspiració, inconscientment, sense previ estudi, fan que matisi una situació, una paraula, un gest... perquè en representacions successives sigui el meu treball igual que en la primera.

—Autors predilectes i papers difícils o fàcils és una cosa extraordinària de respondre... —va replicar a una vaga pregunta meva—. Jo em dec al teatre estranger, ell m'ha fet, m'ha donat ocasió de presentar-me amb una varietat d'aspectes, entre els quals he trobat coses ben senzi-

lles i altres de les quals no estic prou satisfeta encara. Els meus primers llorers els dec a Hauptmann... El teatre de Hauptmann per a mi és una joguina, una cosa fàcil, senzilla, que llisca per si sola... No pot imaginar-se la il·lusió que em fa veure'm vestida de fada, de deessa; l'irreal, l'extraordinari, tot el que és ensomni, visió, poesia, m'atrau irresistiblement i ho faig sense el més lleu esforç... En canvi, si sabés els neguits que em costa *Salomé!*... I per més que en diguin no n'estic prou satisfeta encara, encara a voltes m'hi trobo violenta... Però ja el faré, tard o d'hora el faré!...¹

En la força de les seves paraules, en l'entusiasme del que diu, la Margarida Xirgu és sempre l'artista que sent i s'emociona, la que us parla no us diria d'altra cosa que de teatres i d'obres, en tot fa coincidir les seves aficions; ja de petita, les amigues li deien: «Posa una cara taciturna, d'abandó, de descoratge». I les línies del seu rostre, que és un poema d'expressions, es contreien de la faisó justa que les amigues li demanaven... «Posa una cara d'enamorada, o de contenta, o d'esgarri-fança!» I entre les amigues tenia aquesta divina admiració pel seu rostre gràcil i fresc, dúctil a totes les expressions de la follia humana.

Passava el temps. Entre escena i escena de *Coralina y C.^a*, la Xirgu tenia l'exquisida finesa d'atendre Puck. Recercava, trasbalsant la seva imaginació viva i ardent, per fer-li menys dura la tasca de compondre un article amb tant *poca cosa* com li havia dit, i que ja se'n podria escriure un *llibre en llaor dels entusiasmes i els mèrits d'una artista dels nostres temps*.

Un artista de Teatre sense nervis, he arribat a creure que era una cosa impossible. I la Xirgu la té, aquesta primera qualitat.

En dies d'estrena sofreix tant com el mateix autor. Plora, es rebel·la, s'exalta... i se surt amb la seva... La Xirgu triomfa sempre... La Xirgu és de les poques actrius que, essent una veritable artista, no pot fracassar.

Somric ara de pensar el somriure de la divina amiga al desplegar avui febrosa i inquieta, les planes verges de *Teatràlia* i trobar-se amb el que ella imaginava que no podria ésser un article, s'excedeix ja del regular en aquestes planes... I tantes coses com he callat encara, quantes coses que em plauria dir, però no són relatives a la faisó encisadora de *com estudia la Margarida Xirgu*, per més que, com l'amistat amb en Salvador Vilaregut, i altres digressions sobre Teatre, mereixin tots els entusiasmes de Puck.

---

¹ Margarida Xirgu va estrenar *Salomé*, d'Oscar Wilde, al Teatre Principal de Barcelona, el 5 de febrer de 1910. Amb motiu d'aquesta estrena, que fou tot un escàndol a l'època, Josep Maria López-Picó dedicà un poema a la jove actriu que fou publicat, poc després, en les planes de la revista *Teatràlia*. Feia així (n'actualitzem l'ortografia): «La tarda sembla encesa de la rojor d'un crim; / les hores, com bacants eixides de l'abim, / damunt del món galopen i dansen follament. / La terra és tota lassa d'un llarg estremiment. // Les coses se contrauen en contorsions d'esglai; / un riu d'or fos, diries, que corre per l'espai... / Sinistrament el sol en l'horitzó fulgura / com una gran faç tràgica tota sagnant i dura. // Immòbil, Salomé, en l'atri del palau / l'esguarda i sent en ella un fort desig que esclata. / Son cos se n'és omplert i satisfer-lo vol; // per 'xò amb veu d'ubriaga, demana al seu esclau / que així com dugué un jorn en la règia safata / la testa del Baptista, li dugui avui el Sol.» [J. M. López-Picó, «Salomé», *Teatràlia*, any III, núm. 68 (23-IV-1910), pàg. 394.]